

ROVARTANI LAPOK

II. kötet.

1885. június.

6. füzet.

A rovartan a budapesti országos kiállításon.

Az 1885-ik évi budapesti általános országos kiállításon, mely Magyarország haladását a tudomány, ipar és földmívelés terén van hivatva bemutatni, a rovartan szintén képviselve van. Több kiállítási csarnokban és pavillonban találkozunk kisebb-nagyobb rovargyűjteményekkel, vagy rovartermékekkel. Így: az oktatásügyi, kárpátegyleti, mezőgazdasági, erdészeti, horvát-szlavon és közlekedésügyi csarnokokban, valamint a közalapítványi uradalmak, Budapest főváros és a munkácsi uradalom pavillonjaiban. Minthogy e szerint a rovartanra vonatkozó tárgyak meglehetősen szét vannak szórva, olvasóink és a kiállítást látogató rovarászok érdekében vélek cselekedni, ha az illető csarnokokat és pavillonokat sorra véve, az azokban kiállított rovartani vonatkozású tárgyakat itt röviden megismertetem.

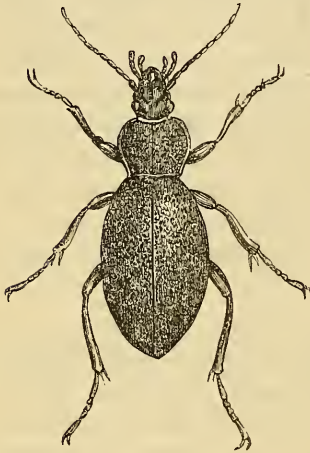
Kezdjük meg körutunkat az oktatásügyi csarnokban, melyben az iskolai rovargyűjteményeket csaknem mind együtt találjuk.

Népiskolai rovargyűjteményt csak egyet láthatunk. Ezt Dr. Staub Mór és Kozocsa Tivadar budapesti tanárok tervezete szerint Kuthy Dezső úr állította össze; az egész 56 jellemző rovarfajból áll és a népiskolai tanítás céljaira tökéletesen elegendő.

A középiskolai gyűjtemények aránylag már valamivel nagyobb számban vannak képviselve. Első sorban figyelmet érdemel közlünk az a természetrajzi minta-gyűjtemény, melyet a vallás-és közoktatásügyi m. k. miniszterium, szakferfiak meghallgatása után, a m. n. muzeum természetrajzi osztályának személyzetével állítottott össze, és mely azon természetrajzi tárgyak minimumát tartalmazza, melyeket minden középiskola természetrajzi muzeumának birnia kellene. A rovargyűjtemény összesen öt üveges fiókban van elhelyezve és kizárólag hazai fajokból áll, melyeket Frivaldszky János m. n. muzeumi igazgató-őr úr helyes pædagogiai érzékkel válogatott össze. Felesleges külön hangsúlyoznom, hogy e gyűjtemény rovarpéldányai mintaszerűen vannak kikészítve; kivált

a hernyók, melyek Páve l János m. n. muzeumi gyűjtő ügyességét dicsérik, mesterileg vannak kifujva és élethiven praeparálva.

Szépén kikészített példányokból és helyes elvek szerint van Kuthy Dezső úrnak középiskolai rovargyűjteménye is összeállítva, mely a középiskolai tanításhoz szükséges rovarokat — szintén mind belföldieket — három üveges fiókban tartalmazza. Ugyanez a rovarász kiállította még ezenkívül saját bogárgyűjteményének egy részét is. E szép gyűjtemény, a melyből magán a kiállításon csak nyolcz fiók van bemutatva, kizárólag magyarországi fajokból áll. — Kuthy úr gyűjteményei között ott van még egy kis üvegfedelfi dobozban a *Cetonia speciosissima Scop. (fastuosa Fabr.)* átalakulásának egy része is feltüntetve, t. i. maga a kifejlett bogár, annak gubója és álczái, ez utóbbiak által összerágott fadarabbal együtt.

7. ábra. — A kérges futrinka
(*Procrustes coriaceus L.*).

Az országos központi tanszertartár tulajdonosa, Görög István budapesti kereskedő négy üveges fiókban állított ki egy középiskolai rovargyűjteményt, a mely céljának szintén elég jól megfelel.

Az ungvári kir. főgymnázium rovargyűjteménye kilencz üveges fiókban van kiállítva. A gyűjtemény elég csinos és gazdag; de ez utóbbi körülményt egy középiskolai gyűjteménynél véleményem szerint talán hibának is lehetne venni, mert ha valahol, úgy a természetrajzi oktatásnál, a hol a tárgyak tömérdeksége a tanulót oly

könnyen megtévesztheti, a bölcs mérséklet mindenek felett ajánlható és mindenkor szem előtt volna tartandó.

A lőcsei kir. főgymnázium a »szepességi erdővidék« jellemző állat- és növényfajaiból mutatott be egy ügyesen csoportosított tableaut, melyben a rovarvilágot a kérges futrinkán (*Procrustes coriaceus L.* — 7. ábra) kívül még két más nagy futrinkafaj (*Carabus nodulosus Creutz.* és *auronitens Fabr.*), meg a havasi cinczér (*Rosalia alpina L.*) és az Apollo-pillangó (*Parnassius Apollo L.*) képviselik.

Gerger Ede temesvári m. k. táviró-tiszt mikroszkópi készítményei között, melyekkel szintén az oktatásügyi csarnokban

találkozunk, több szép készítmény a rovarokra, illetőleg ízeltlábú állatokra is vonatkozik. Megjegyzendő, hogy Gerger úr e praeparátumokat a hazai állami tanintézetek részére díjtalanul készíti, és hogy azok között eddig már 2000 darabot osztott így szét.

A magyarországi Kárpát Egyesület csarnokába betérve megismerkedhetünk az Éjszakkéleti Kárpátokat jellemző rovarfajokkal, melyek Dr. Chyzer Kornél és Biró Lajos urak gyűjteményeiből vannak összeállítva. Ez érdekes hegyvidék rovarfaunájáról Biró Lajos úr rövid ismertető füzetet is irt, mely e csarnok felügyelőjénél ingyen kapható. Ugyanott a Vörös János által kiállított állatsoportban egy hatalmas lódarázs (*Vespa crabro L.*) fészek is magára vonja figyelmünket.

A mezőgazdasági csarnokban kizárólag a gazdasági rovarosan van képviselve, még pedig úgy a hasznos, mint a káros rovarok szempontjából.

A hasznos rovarok közül kiváló helyet foglalnak el e téren a méh és a selyemhernyó, melyeknek termékei szépen és gazdagon vannak bemutatva. A magyar méhészek közül összesen 196 kiállító küldött be részint különféle méhészeti eszközöket, méhköpiket, mézpörgető gépeket, irodalmi termékeket stb., részint viaszt, lépes és csorgatott mézet, valamint különféle viasz- és mézkészítményeket. Az országos méhészeti egyesület gyűjteményes kiállításában több tárgy a rovarászra nézve is közelebbi érdekléssel bírhat; így Kriesch János tanár úr a budapesti kir. József-műegyetem állattani gyűjteményéből 30 üvegfedelű dobozban a mézelő méhnek egész biológiáját és annak mindenféle rovarrellenségeit mutatta be; Kis-Apsai M hely Lajos műegyetemi tanársegéd és az országos méhészeti egyesület főtitkára pedig a méh boncztanára vonatkozó szép mikroszkópi készítményeket állított ki. Kócsi Máyer Gyula rác-keresztúri méhésztanulságos képet nyújt a méh természetrajzáról, melynek főbb mozzanatait különféle korú és ivarú méhekkel és érdekes készítményeikkel egy üveges fiókban tüntette fel. Susich László temesmegyei tisztviselő úrnak két rendbeli készülete a kártékony viaszmolylegység (*Galleria cerella Hb.*) összefogdosására szolgál.

A selyemtenyésztés hazánkban ez idő szerint csaknem kizárólag a kormány kezeiben lévén összpontosítva, természetesnek fogjuk találni, hogy a magánosok e téren nem igen jelentek meg a kiállításon, és hogy a kiállítók száma a hazai selyemtenyésztők tényleges számának nem felel meg. A kiállítók számának csekély-

sége azonban bőven kárpótolta van az országos selyemtenyésztési felügyelőség nagyszerű kiállításával, mely hű és tanulságos képét mutatja a hazai selyemtenyésztés és selyemipar jelenlegi állásának. A felügyelőség által kiállított tárgyak egy része a selyemtenyésztés meghonosítására vonatkozó intézkedéseket tünteti fel, míg más része a hazánkban termelt selyemgubókat, nyers és félig feldolgozott selymet és azok előállítási és feldolgozására szolgáló eszközöket foglalja magában. Kiválóan érdekesek a selyemtenyésztési tanszerek, azok között kivált a selyemhernyó teljes fejlődését, betegségeit és egész anatómiáját felütnető remek minták, melyeket Bolle János úr készített. Hogy a hazai selyemtenyésztés az utolsó négy év alatt mennyire terjedt, legjobban szembevetjük, ha azt a két térképet egymással összehasonlítjuk, melyek közül az egyik a selyemtenyésztés állapotát 1879-ben, a másik pedig 1884-ben tünteti fel. A meglepő haladás e téren első sorban Bezerédj Pál selyemtenyésztési felügyelő úr lankadatlan ügybuzgalmának köszönhető.

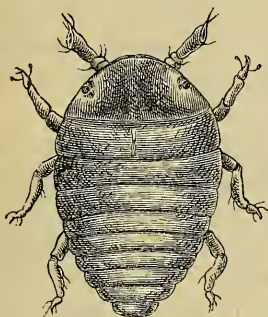
Egyelőre csak theoretikus érdekekkel bírnak, de idővel talán gyakorlati eredményeket is adhatnak azok a kelet-ázsiai nagy Saturnidák (*Antherea Cynthia*, *Pernyi* és *Yamamai*), melyeknek meghonosításán, kivált Franciaországban többen fáradoznak, és a melyekből a selyemtenyésztési felügyelőség kiállított tárgyai között Pisó Kornél m. k. faraktári tiszt úr által hazánkban nevelt pilléket és gubókat láthatunk.

A selyemtenyésztési felügyelőségen kívül csak két magánkiállítóval találkozunk. Az egyik özv. Bezerédj Istvánné úrnő, a ki a Bezerédj István által még a 30-as években Tolnamegyében Hidján alapított selyemtenyésztő telepet mai napig is működésben tartja és annak termelőképességéről a kiállított gubókon, fonott selymen és selyemhulladékon kívül saját gyártmányú szép selyemkelmékkel tesz gyakorlati tanúbizonytságot.*) — A másik magánkiállító Göndöcs Benedek apát úr Békés-Gyuláról, a ki selyemgubókat és legombolyított selymet állított ki.

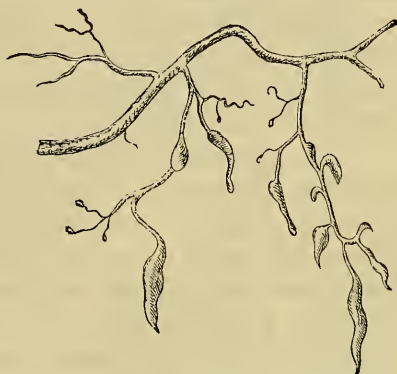
A kártékony rovarokat kiváló figyelemben részesíti az országos phylloxera-kísérleti állomás. Az általa kiállított tárgyak túlnyomó része, működésének megfelelőleg, a szőlőpusztító phylloxerára vonatkozik, de azért másféle kártékony rovarokra is figyelem van fordítva. A szőlőpusztító phylloxerának (8. ábra) egész biológiája

*) Ez az egyetlen hely, a hol Magyarországon selyemkelméket szőnek.

be van mutatva úgy mikroszkópi készítményekben, mint képekben és meglepően szép gypszmintákban, mely utóbbiak Bolie János úr szakavatott és ügyes kezei közül kerültek ki és a phylloxera egyes stádiumait 1000-szeres nagyításban tüntetik elő. Ott láthatjuk továbbá a phylloxera által megtámadott szőlőgyökereket, a jellemző dudorodásokkal (9. ábra), rongált szőlőgyökereket, pusztuló tőkéket, az amerikai szőlők levelein előidézett gubacsokat, valamint a phylloxera ellen javasolt és használt különféle védekezési eszközöket, nevezetesen: phylloxera-mentesítő futóhomok próbákat, a gyéritő eljárásnál használt készülékeket, amerikai szőlőfajok herbariumát, oltógépeket, oltványmintákat stb. A miniszterium által a phylloxera-ügyben kiadott nyomtatványokon kívül ott találjuk a magyarországi phylloxera-irodalom összes termékeit. A több rend-

8. ábra. — A phylloxera (*Phylloxera vastatrix*) szárnyatlan alakja.

9. ábra. — Phylloxerás szőlőgyökér a jellemző dudorodásokkal.

beli térképek közt szomorú érdekességgel bír az, mely feltünteti a phylloxeravésznek mult évi elterjedését Magyarországon.

A hazánkban észlelt szőlőpusztító rovarok és rongálásaik két üveges fiókban vannak összeállítva. A szőlő-ilonca (*Tortrix pille-riana*) irtására Franciaországban sikeresen használt és teljesen felszerelt legujabb szerkezetű vizforraló készülék kiválóan érdekelheti azokat a szőlőgazdákat, a kiknek szőlői e szpora pille falánk hernyóitól évről-évre sokat szenvednek. A Riley-féle permetező készülék, mely már e folyóirat mult évi augusztusi füzetében ismertetve van, a kertészekre nézve birhat gyakorlati jelentőséggel; az egyszerű kis készülék megfelelő fecskendőre van alkalmazva és úgy kiállítva. A rovarkárok bejelentésére vállalkozott hivatalos tudósítók eloszlása az ország különböző vidékein egy színes térképen van bemutatva.

Az érdiószegi m. k. vinczellérképző-iskola az ismeretes Blankenhorn-féle phylloxera-készítményeket állította ki.

A keszthelyi m. k. gazdasági tanintézet tárgyai között a szőlőpusztító phylloxera és a rűh-atka (*Sarcoptes scabiei*) gypszmintái vonják magukra figyelmünket; készítőjük Kiss József tanár úr volt.

A kassai m. k. gazdasági tanintézet részéről a takarmánynövényeken tenyésző kártékony rovarok és élősdű növények vannak bemutatva, melyeket Páter Béla segédtanár úr Dr. Rodiczky Jenő »A takarmánytermesztés kézikönyve« című műve alapján állított össze. Megjegyzendő azonban, hogy a bemutatott 30 rovarfaj között két olyan faj is van, a melyeket bizonyára még senki sem látott takarmánynövényeinken kárt okozni. Az egyik a kizárólag szőlőn élő *Eumolpus vitis* Fabr., mely a luczerna ellensége gyanánt van feltüntetve; a másik a *Notiophilus rufipes* Curt. nevű kis futrinkafaj, mely még csak nem is növényevő, hanem ragadozó rovar, de a mely e gyűjteményben mindamelllett a fehér mustár pusztítójaként van szerepeltetve.*)

A mezőgazdasági csarnokot elhagyva és Schönborn-Buchheim Ervin grófnak szemközt fekvő pavillonját útba ejtve, abban egy kisebb rovargyűjteményt találunk, mely Zahn József munkácsi főerdész úrtól származik s két üveges fiókban bogarakat, egy harmadikban pedig másféle rovarokat tartalmaz.

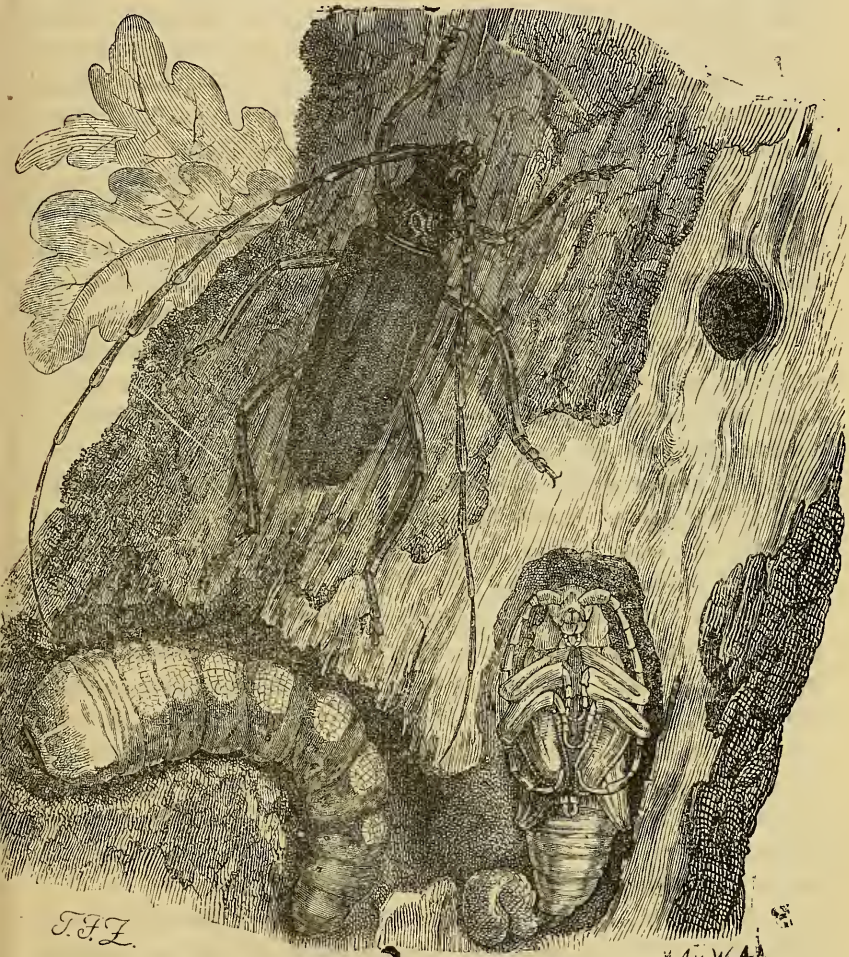
A m. k. közalapítványi uradalmak pavillonjában Vadaszfy Jenő m. k. faraktári gondnok úrnak csínnal és izléssel összeállított gyűjteményében gyönyörködhetünk, a melyben 12 hazai

---

*) E két rendbeli tévedés okát kiderítendő, elővettem Dr. Rodiczkynek idézett munkáját és rájöttem, hogy a tévedések annak hibás adataiból származtak. Ugyanis a luczerna ellenségeinek ismertetésében ezeket olvassuk: »Déli vidéken föllép az *Eumolpus vitis* nevű fényes fekete rovar, melynek nőténye 200 sötétsárga fényes petét rak, a belőlük kibuvó lárvák a luczernahajtásokat teljesen megsemmisítik.« (p. 36.) Hogy e rovar tulajdonképen micsoda lehet, nem sejtetem; de annyi bizonyos, hogy semmi esetre sem az *Eumolpus vitis*, mert az nem fényes fekete, álczái pedig nem a hajtásokon, hanem a szőlő gyökerein élnek. — A fehér mustár ellenségeiről Dr. Rodiczky ezeket írja: »A leveleket a káposzta levelész (*Aphis brassicae*) s a *Notiophilus flaveola* Mg. is károsítják.« (p. 266) Nyilván való, hogy a szerző ez utóbbi névvel a *Notiphila flaveola* Mg. légyfajt akarta jelezni, melynek álczái a mustár, répcze stb. leveleiben élősködnek. A szerző tehát a genusnak, az összeállító pedig a fajnak a nevét tévesztette el, a minek végeredménye az lett, hogy a gyűjteménybe a növényevő légy helyett egy ragadozó bogár került.

fanemen élő rovarok, a jellemzően megrágott farészekkel együtt, ugyanannyi üveges fiókban vannak csoportosítva. Kiválóan szép és tanulságos mutatóanyagokkal vannak e gyűjteményben a szúfajok rágásai képviselve.

Budapest főváros pavillonjában a budapesti VIII. ker. reál-

10. ábra. — A hős cinczér (*Cerambyx cerdo* Scop.) bábjával és álczájával együtt.

iskola rovargyűjteménye ötlik szemünkbe. Az egész gyűjtemény 12 üveges fiókot tölt meg; a mi egy középiskolai gyűjteménynél talán túlságosan is sok, a mint azt már előbb az ungvári főgymnázium gyűjteményéről szintén megjegyeztem.

Az erdészeti csarnok előtt a szabadban a lippai m. k. főerdőhivatal a hős czinczér (*Cerambyx cerdo Scop.* = *heros L.*) által tetemesen megrongált két darab tölgyfa-törzset állított ki; a törzsek több irányban keresztül vannak fűrészelve és tanulságos képet nyújtanak e természetes erdei rovar (10. ábra) álczáinak káros tevékenységéről, melynek nyomaival különben az erdészeti csarnok környékén kiállított hatalmas tölgyfák törzsein is sűrűen találkozhatunk.

Magában az erdészeti csarnokban bő alkalmunk nyílik az erdészetet érdeklő rovarokat tanulmányozni. Az ott kiállított rovargyűjtemények között kiválóan gazdag és tanulságos a selmeczbányai m. k. erdőakadémia gyűjteménye, mely négy nagy üveges fiókban szépen kikészített rovarokat és azok által összerágott farészeket tartalmaz. Ezek az u. n. »rágványok« igen jellemző darabokkal vannak képviselve; kiválóan érdekesek a különböző szűfajok rágásai, melyek vörös festékekkel vannak szembetűnőbbé téve.

A kolozsvári m. k. erdőigazgatóság érdekes összeállításban mutatja be az erdei fákon élő nevezetesebb rovarokat. A hazai fanemekből ugyanis könyvalakú dobozok vannak készítve, és azokban nemcsak az illető fának egyes részei elhelyezve, hanem a rajta élő nevezetesebb rovarok is, részben álczáik- és bábjaikkal együtt. Az eszme tagadhatatlanul igen elmés és ügyesen is van végrehajtva; csak az kár, hogy a rovarok többnyire elavult, régi nevekkkel vannak megjelölve.

Pisó Kornél m. k. faraktári tiszt úr Nagy-Bocskórol három gyűjteménnyel jelent meg a kiállításon. Az egyik Máramarosmegye lepkefaunáját tárja szemünk elé, minthogy csaknem kizárólag Máramaros bércei között gyűjtött lepkékből van összeállítva. A másik két gyűjteménye inkább gyakorlati czélnek van szentelve és az erdőtenyésztésre hasznos és káros rovarokból áll; a nagyobbik 3 üveges fiókban a Fekete Lajos »Erdészeti rovartan«-ában tárgyalt fajokat, a kisebbik pedig két szekrényben a Bedő Albert »Erdő őr« című munkájában említett rovarokat tartalmazza.

A gróf Waldstein-Wartemberg Ernő borsossebesi uradalma által kiállított erdészeti tárgyak között szintén reá akadhatunk egy üveges fiókra, a melybe csaknem kizárólag erdei bogarak vannak betűzve.

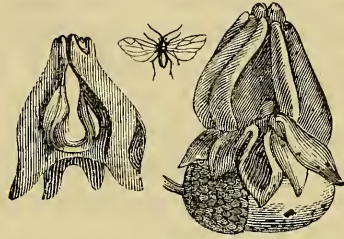
A kártékony erdei rovarok ellen való védekezést csak Dufek Ede káptalanfai pagonyerdész úr gyökérkeféi képviselik. A kefe-seprő-alakú kefék a kártékony hernyók és peték irtására állítólag igen czélszerűen használhatók.

Több kiállító bemutatta még ezeken kívül erdeinknek egyetlen hasznos rovartermékét, a tölgyfagubacsot is, melyet — mint tudjuk — a *Cynips calicis* Burgsd. nevű gubacsdarázs (11. ábra) idéz elő. E gubacsokból nemcsak az erdészeti csarnokban, hanem több más csarnokban és pavillonban is vannak mutatványok kiállítva.

A zágrábi m. k. erdőigazgatóság, mely a magas politika miatt már a horvát-szlavon csarnokba szorult, eredeti eszmével lépett fel, a mennyiben meglehetősen gazdag bogárgyűjteményét nem fiókokba vagy szekrényekbe helyezte, hanem lapos fenekű kis üvegharangok alá. A felszúrt bogarak ugyanis kisebb-nagyobb négyszögletes deszkácskákra vannak tűzve, és minden ilyen deszkácskára, melyen hol egy, hol több faj foglal helyet, egy-egy hengeridomú üvegharangszerű erősítő. Könnyen belátható, hogy efféle berendezés iskolai célokra elég jól beválnék, de rendszeres rovargyűjteményhez már csak költéséges voltánál fogva sem alkalmas.

A horvát-szlavon csarnokban találjuk még Kaiser Lajos mitroviczi csendőr-örmester gyűjteményét, mely szerémszegei rovarokból van összeállítva. A két nagy üveges fiókban őrzött rovarok meglehetősen gyarlóan vannak ugyan kikészítve, de azért mégis figyelemre méltó adatokul szolgálnak Szerémszege rovarfaunájához. Az egyik fiók csupán lepkéket, a másik főleg bogarakat tartalmaz, csekélyebb számmal a többi rovarrendek képviselőit is.

11. ábra — A *Cynips calicis* Burgsd. és gubacs; jobbra a gubacs természetes állásában, balra hosszában átmetszve.

Térjünk be végre a közmunka- és közlekedésügyi m. k. miniszterium csarnokába, hogy ott a fumei m. k. tengerészeti hatóság részéről kiállított adriai halak között a Quarneroban tenyésztő legnevezetesebb három nagy rákfajjal (*Homarus vulgaris* M. Edw., *Palinurus vulgaris* Latr. és *Nephrops norvegicus* Leach) színről-színre megismerkedhessünk.

Evvel bevégeztük volna körútunkat, melynek folyamán meggyőződhattunk, hogy országos kiállításunkon mindenki, még a rovarász is, sok érdekes és tanulságos dolgot láthat.

Dr. Horváth Géza.

Ujabb adatok

Zemplénmegye bogárfaunájához.

II.

Lelesz bodrogközi községnél egy alkalmilag tett rövid kiránduláson nem vettem használatba más rovarászó eszközt a bogárrostánál; ezért innen majdnem kizárólag csupa apró bogarakat vittem haza az átrostált törmelék között, a melyből a *Homalota terminalis* Grav., *Oxyptoda longiuscula* Er., *Hypocyptus seminulum* Er., *Bryaxis xanthoptera* Reichb., *Bythinus validus* Aub., *Euconnus rutilipennis* Müll., *Melanophthalma truncatella* Mannh., *Tricagus elateroides* Heer és *Ceuthorrhynchidius pumilio* Gyll. kerültek elő. Sőt ezekkel együtt megkerült a ritka *Calodera rubens* Er., *Schistoglossa viduata* Er. és *Myllaena dubia* Er. éjszaknyugati Európából ismert három apró Staphylinida-faj is, melyekről eddig nem tudtuk, hogy hazánkban is tenyésznek. Ez apróságokkal együtt lakott a nedves növénytörmelék között a karesú *Europhilus Thoreyi* Dej. var. *puellus* Dej. futrinkafaj. Ugyanilyen viszonyok között élnek a *Cercyon lugubris* Payk., *Homalota melanocera* Thoms. és *pygmaea* Grav., melyek Leleszen kívül még Páczinál is előfordulnak, valamint a *Philonthus debilis* Grav., melylyel Páczin, Gesztely és Nagymihály mellett, s a *Bagous frit* Herbst, melylyel Páczin és Tokaj körül is találkoztam.

A Király-Helmecz mellett levő kisebb állóvizek szintén érdekes adatokkal járultak faunánk gyarapításához. Kora tavasszal, még márcziusban ezekből fogtám ki számos más apró bogáron kívül a *Hydroporus striola* Gyll. var. *vittula* Er. és *scalesianus* Steph. fajokat, melyek hazánk faunájában eddig ismeretlenek voltak. Velök együtt kerültek hálómbe a *Hydroporus angustatus* St. és *erythrocephalus* L. is, melyekre nálunk eddig csupán az erdélyi részekben akadtak. A picziny *Oligota inflata* Mannh. és *Trichopteryx sericans* Heer a parton heverő gízgaz között tanyáztak. Nedvesebb helyeken nádtörmelék közé kimásztak a vízből a *Laccobius obscurus* Rottb. és *Philhydrus marginatus* Duft. vízibogarak is, melyek közül az elsővel a király-helmeczi vizeken kívül még Varannón, az utóbbival pedig Szomotornál és Tokajnál is találkoztam. A közönséges cserebogárnak legközelebbi rokon faja, a *Melolontha Hippocastani* Fabr., melyet az előbbi években Zemplénmegyében nem bírtam feltalálni, a múlt évi májusban Király-Helmeczről és Páczinból*) végre megkerült.

*) Páczinból sok érdekes adatot köszönök Dr. Hasper Ferencz úrnak is

A Bodrogek köz távolabb eső részeit, a honnan meggyénk faunája újabb adatokkal nem gyarapodott, ezáltal nem vonjuk kirándulásaink körébe. Ismét visszatérünk S.-A.-Ujhelyre, hogy megtegyük előkészületeinket egy hosszabb rovarászati kirándulásra, a zemplénmegyei felvidékre. Mielőtt azonban oda elindulnánk, érdemes lesz meglátogatni a C z é k e határában levő erdős hegyeket, a hol Zemplénmegyének egyetlen saját bogárfaja, a nemrég felfedezett *Homalota Chyzeri Epp.* a lehullott lomb alatt bőven tanyázik. A magasabb hegyekről egész idáig lejönnek a parányi *Trimium carpathicum Saule.* és az *Agathidium nigrinum St.*, mely utóbbi a Szinnaikő oldalán is előfordul. A ritkásabb erdévágásokban a száraz levelek alatt az *Aleochara bipunctata Oliv.*, *Oxytelus intricatus Er.*, *Ptomaphagus chrysomeloides Panz.* és *anisotomoides Spenc.*, *Ptinus perplexus Muls* és *Ceuthorrhynchidius nigrinus Marsh.* huzódnak meg; ellenben a *Homalota granigera Kiesw.*, *Quedius picipes Mannh.* és *Scydmaenus scutellaris Müll.* inkább a nedves helyeket kedvelik. A kicsiny *Longitarsus ater Fabr.* csak téli szállásnak használja a száraz levelek alját, míg az *Acalles lemur Germ.*, melyet a Bereczki mellett elterülő erdőben is találtam, állandóan ott tartózkodik. A ritka *Amara striatopunctata Dej.* e helyen kívül Pácinnál, a *Meligethes egenus Er.* és *moestus Er.* pedig még Lasztócz mellett is kezembe kerültek.

Velejtén egy ízben fűről hálózva egy *Phyllotreta lativittata Kutsch.* példányt sikerült elfognom. Ennek a földi-bolhának tulajdonképpen Görögország a hazája és Magyarországon eddig másutt még nem észleltetett. Más alkalommal pedig G á l s z é c s e n megkerült a ritka *Lathrobium boreale Hochh.*, melyet azelőtt csak Máramaros megyében találtak.

A felvidékre utazva utunkba ejtjük Nagymihály mezővárost, a honnan pár év óta Mathiász József úr az *Oodes gracilis Vill.*, *Amara tricuspidata Dej.*, *Quedius scintillans Grav.*, *Staphylinus stercorarius Oliv.* és *ater Grav.*, *Xantholinus glaber Nordm.*, *Onthophagus camelus Fabr.*, *Platydemus dytiscoides Rossi*, *Grypídus Equiseti Fabr.*, *Scolytus Pruni Ratz.* és *var. Pyri Ratz.*, *Leptura rufipes Schall.*, *Grammoptera ustulata Schall.* és *Clytra quadripunctata L.* fajokkal gyarapította meggyénk bogárfaunáját, míg magam itt az *Aleochara puberula Kl.*, *Homalota volans Scrib.*, *trinotata Kr.* és *planifrons Walt.*, *Conurus immaculatus Steph.*, *Mycetoporus longulus Mannh.*, *Xantholinus linearis Ol. var. longiventris Heer*, *Stilicus similis Er.*, *Oxytelus speculifrons Kr.*, *Olophrum*

assimile Payk., *Cryptophagus affinis St.*, *Atomaria gravidula Er.*, *Acalles hypocrita Boh.*, *Ceuthorrhynchus abbreviatulus Fabr.* és *scapularis Gyll.*, *Myelophilus piniperda L.* és *Chaetocnema semicoerulea Koch.* apróbb fajokat gyűjtöttem. Ezekon kívül Nagymihály környékén több olyan faj is előfordúl, mely a megye más helyeiről szintén megkerült, mint: a *Tachypus pallipes Duft* kicsiny futrinka, melyet itt a Laborecz és Varannónál a Tapoly partjain nagy számmal gyűjtöttem; így továbbá a ritka *Myrmedonia collaris Payk.* Sztropkónál és a Szinnaikőn, *Philonthus concinnus Grav.* Pácziannál és Gesztely mellett, a *Lathrobium quadratum Payk. var. terminatum Grav.* Bély, Gálszécs és Peticse környékén, *Paederus sanguinicornis Steph.* Varannó, Szinna és Mező-Laborecznál, *Trogophloeus dilatatus Er.* itt és a Szinnaikőn, *Allecula morio Fabr.* Varannón, *Bagous tempestivus Hbst.* Szomotornál, *Aphthona pygmaea Kutsch.* Sztropkónál és a Szinnaikőn s a *Longitarsus Ballotae Marsh.* Lesznel, a Szinnaikőn és a Rabaskalán.

A Varannó környékén gyűjtött újabb adatok között legnevezetesebb helyet foglal el egy kis földi bolha, a *Longitarsus abdominalis Duft.*, melyet Tokajnál is feltaláltam ugyan, de a mely Magyarországon azelőtt sehol sem észleltetett. A kevésbé ismert *Eustrophus dermestoides Fabr.* itt nem lehet nagyon ritka, mert már eddig is több ízben kaptam innen. Megkerült ezeken kívül Varannóról az *Elaphrus cupreus Duft.*, *Bembidion foraminosum Strm.*, *Batrisus formicarius Aub.*, *Cossonus cylindricus Sahlb.*, *Cryptocephalus pusillus Fabr.*, *Melasoma aeneum L.* és *Phyllotreta sinuata Steph.*, melyeket megyénkből csak innen ismerék; ellenben a kis *Homalota carbonaria Sahlb.* még Kis-Azarnál, a *Meligethes Symphyti Heer* pedig Sárospataknál is birtokomba került.

A megye nyugati határát képező hegyek között a regényes fekvésű bánszakai völgyben a *Lamprosoma concolor Sturm* és *Psylliodes circumdata Redt.* apró bogarakon kívül falevelek alatt találtam meg a tűhegy nagyságú *Eucommus transsylvanicus Saule.* Scydmaenidát, mely a Keleti-Kárpátok vidékének jellemző faja és Zemplénmegyén túl nyugat felé eddig még nem találtatott.

Homonnánál végképen elhagyjuk a síkságot, mely már idáig is csak keskeny szalagként nyúlik fel a Laborecz folyó mentén, és elérjük a hegyes vidéket, a hol az erdővel borított hegyek között a virágos völgyeken, a szálas erdőkben, vágásokban és fűves bérczeken számos alkalmas helyet találunk a rovargyűjtésre. — Homonnáról mindjárt kirándulást is tehetünk a regényes fekvésű

Szirtaljára, a hol falevelek alól az *Euryusa laticollis* Heer, *Brachida notha* Er., *Tachyporus atriceps* Steph. és *Philonthus fuscus* Grav. ritkábban előforduló apró Staphylinidák kerültek bogárrostámba. Az erdő szélén különféle alacsonyabb növényeken a csinos *Tapinotus sellatus* Fabr. tanyázott a vele egy családba tartozó *Sitona cylindricollis* Fabr. orrmányos bogárral. Számos apró rokon fajával együtt egy fagombában akadtam reá a parányi *Cis Alni* Gyll. néhány példányára; a fenyvesek kártékony vendégét, a tarka *Trypodendron domesticum* L. szúfajt pedig röptében kaptam el hálómmal a délutáni verőfényben röpkedő *Medon ochraceus* Grav. kis Staphylinidával együtt, melyet később Páczin határán is ilyen módon fogtam. A nem messze fekvő Homonna-Jeszenőnél egy erdőszélen növényekről hálóztam le a tekintélyes nagyságú *Otiorrhynchus bisulcatus* F. orrmányos bogarat, mely nálunk a nagyobb ritkaságok közé tartozik, és melynek tenyészési köre hazánk déli vidékein jobbra csak a drávántúli hegyekre s lejjebb délre terjed.

Dr. Chyzer Kornél.

APRÓBB KÖZLEMÉNYEK

A phylloxeravész állása hazánkban 1884-ben. — A phylloxeravész terjedése hazánkban a mult 1884-ik év folyamán roppant arányokat öltött. A »Rovartani Lapok« első kötetének áprilisi és májusi füzetében közöltem, hogy a szőlőpusztító phylloxera jelenléte 1883. végéig Magyarországnak összesen 130 községében lett felfedezve, és hogy, a mennyiben a baj 7 község (Pozsony, Kis-Keszi, Baranya Szent-György, Pécs, Tállya, Hódmező-Vásárhely és Kolozsvár) határában már pár év előtt teljes sikerrel elfojtatott, 1 községben (Gyöngyösön) pedig 1883-ban szintén gyökeres irtás alkalmaztatott, a tényleg fertőzött községek száma 1883 végén 122 volt.

Hogyan állottunk e tekintetben egy év mulva?

A teljes sikerrel irtott 7 község vészmentes maradt ugyan 1884-ben is, de a gyöngyösi irtás hiábavalónak bizonyult; mert a városban kiirtott infectió helyébe most a városon kívül a szőlőhegyeken lett nagyobb fertőzés felfedezve. Az ekként már 1883-ban vészlepettnek ismert 123 községhez az 1884-ik év folyamán nem kevesebb, mint 119 olyan község járult, a melynek határában a phylloxera jelenlétét szintén megállapították; a fertőzött községek száma e szerint 1884. végén már 242-re rugott, tehát egy év

alatt csaknem megkétszereződött. E községek összesen 27 megyében fekszenek és pedig a következő arányban:

I. Dunáninnen.

1. Pestmegye . . . . . 35 község	4. Esztergommegeye . . . 19 község
2. Bácsmegeye . . . . . 3 >	5. Hontmegeye . . . . . 5 >
3. Nógrádmegye . . . . . 18 >	

II. Dunántúl.

6. Komárommegeye . . . . 5 község	9. Zalamegeye . . . . . 5 község
7. Fehérmegye . . . . . 5 >	10. Somogymegeye . . . . . 1 >
8. Veszprémmegye . . . . 22 >	

III. Tiszáninnen.

11. Hevesmegeye . . . . . 5 község	14. Gömörmegeye . . . . . 1 község
12. Jász-Nagy-Kún-Szolnok- megeye . . . . . 5 >	15. Abauj-Tornamegeye . . 10 >
13. Borsodmegeye . . . . . 20 >	16. Beregmegye . . . . . 1 >

IV. Tizsántúl.

17. Szatmármegye . . . . . 7 község	21. Torontálmegye . . . . . 9 község
18. Szilágymegeye . . . . . 20 >	22. Temesmegeye . . . . . 16 >
19. Biharmegye . . . . . 13 >	23. Krassó-Szörénymegye . 3 >
20. Aradmegye . . . . . 2 >	

V. Drávántúl.

24. Zágrábmegye . . . . . 7 község	26. Szerémmegye . . . . . 1 község
25. Varasdmegeye . . . . . 3 >	27. Pétervárad kerület . . 1 >

Összesen: 242 község.

Az illető megyék közül 1884-ben fedeztetett fel először a phylloxera Somogy-, Gömör-, Varasd- és Szerémmegyében, valamint a pétervárad kerületben.

A fertőzött községek nagyobb része, természetesen, összefüggő csoportokat képez s az ujonnan észlelteknek talált községek a már előbb is ismert fertőzések körül fekszenek, a minnek következtében aztán ezeknek terjedelme is tetemesen megnagyobbodott. Így péld. a tahi-tótfalusi fertőzés-csoport, melyhez 1883-ban a Duna váci környékénél Pest-, Nógrád- és Hontmegyének összesen 26 községe tartozott, az 1884-ik évben már kiterjedt Esztergom- és Komárommegyére is és összefolyt a már előbb ismert köbölküti és tokodi kisebb csoportok 6 községével, nem különben Bátorkeszivel és Szomorral. Ezekhez járult még aztán 41 újabb község, úgy hogy az egész tahi-tótfalusi fertőzés-csoport 1884. végén 5 megyében 75 községből állott és egy csúcsával délnek néző nagy háromszöget képezett, melynek szögleteit Buda-Örs pestmegyei, Ecseg nógrádmegyei és Csúz komárommegyei községek jelölik.

Hasonló növekedés volt tapasztalható a többi kisebb-nagyobb fertőző-csoportnál, nevezetesen az érmelléki, a Balaton-vidéki, továbbá a borsod-, temes- és zágrábmegyei stb. csoportoknál.

Nem csekélyebb aggodalmat okoztak azonban az ujonnan felfedezett önnálló fertőzések is. Különösen megdöbbentő volt ezek között három fertőzés, mely három első rangú borvidékünk kellő közepén került napfényre: az egyik Hevesmegyében Eger tőszomszédságában Felső-Tárkány, a másik Aradmegyében Világos, a harmadik Szerémmegyében Ledinczi szőlőiben. E szerint tehát már Eger, az Arad-Hegyallya és Szerémség hegyeibe is befészkelte magát a méltán rettegett szőlőtetű.

Hogy a fertőzött szőlők 1884. végén hazánkban mekkora területet foglaltak el, azt hiteles felvételek hiányában pontosan nem tudhatjuk. De aligha csalogodom, ha az 1884. végéig ismert phylloxera szőlők összes területét legalább is 10—11,000 hektárra vagyis körülbelül 18—20,000 kat. holdra becsülöm.

A phylloxeravésznek ily nagy mérvű elterjedésével szemben a szőlőbirtokos közönség részéről kifejtett védekezés még mindig aránytalanul csekély volt. Ámbár el kell ismerni, hogy az értelmebb szőlősgazdák lassanként már igénybe kezdték venni a kormány részéről nyújtott segítséget. Így az elpusztult szőlők ujjaalakítására 1884. tavaszán az állami amerikai szőlőtelepekről már mintegy 100,000 darab vesszőt vásároltak a phylloxerának ellentálló amerikai szőlőfajokból; a szénkéneggel való gyéritő eljárást szintén többen alkalmazták phylloxeralepelt szőlők fenntartására és pedig jó eredménnyel. Mindez a földmívelési miniszterium áldozatkész tevékenységének köszönhető. — Csak drávántúli megyéinkben nem történt e részben semmi; a zágrábi tartományi kormány nem sokat gondol e fontos közgazdasági kérdéssel, a gazdaközönség pedig szintén nem törődik vele.

Dr. Horváth Géza.

Zabpusztító levéltetű. A *Toxoptera graminum* Rond. levéltetű, mely e folyóirat múlt évi folyamának 143 ik lapján már ismertette volt, az idén június közepén Bácsmegyében a pusztapékli m. k. rizstermelő-telep zabvetésében is tömegesen fellépett és Szentpály Gyula intéző úr értesítése szerint foltonként körülbelül 5—6 holdnyit annyira megrongált, hogy a termésből legalább 40% elvészett. A rovar a szomszédok zabjában is mutatkozott.

Biró Lajos.

KÜLÖNFÉLÉK.

Szipolyok az Alföldön. — A Tiszavidéken Tisza-Füredtől le egész Mezőtúrig júniusban egy szipoly-faj (*Anisoplia tempesta* Er.) roppant mennyiségben lépett fel és kivált a búzában és árpában óriási károkat okozott. Hogy e károk nagyságáról és terjedelméről minél több megbízható adatot nyerhessünk, bizalommal kérjük az Alföldön lakó t. olvasóinkat, hogy erre vonatkozólag tett tapasztalataikat és észleleteiket velünk közölni sziveskedjenek. Czélszerű volna a szipolyokból is néhány példányt beküldeni, hogy meg lehessen állapítani, ha vajjon mindenütt csak egy és ugya: az a faj pusztít-e?

Sáskajárás Romániában. — A tulesai osztrák-magyar konzul jelentése szerint a Dobrudsában Mahmudie környékén sáskák mutatkoztak és oly tömegesen léptek fel, hogy a kormány 3 gyalogezred katonaságot rendelt ki irtásukra; sőt e napokban Bukarestből még egy vadász-zászlóaljat is várnak oda, mert a sáskák az irtás daczára napról-napra folyvást szaporodnak és attól lehet tartani, hogy a termést teljesen megsemmisítik.

I R O D A L O M.

Kis-Apsai Méhely Lajos, A dolgozó méh párosodása. (Méhészeti Lapok. VI. p. 73—81.)

A dolgozó-méhek — mint tudjuk — nem egyebek, mint elsatnyult ivarszervekkel bíró nőstények. Általánosan elfogadott nézet volt eddig, hogy ezek a dolgozók soha sem párosodnak, sőt hogy párosodásuk merő képtelenség, mert ivarszerveik, alakjuk és szerkezetük miatt, a him ivarszervekkel való egyesülésre nem alkalmasak. A külföldi méhészeti irodalomban ujabban két oly hiteles eset lett közölve, hogy a dolgozó-méhek valósággal párosodtak. Egy harmadik efféle eset, melyet a szerző vett tüzetes vizsgálat alá, a mult nyáron hazánkban fordult elő. A Dzierzon-féle theoria ennél fogva a szerző véleménye szerint, akként módosítandó, hogy: »a dolgozó méhek elkorcsosodott nőstények, melyek azonban a nép életében fölmerülő szükség esetén kedvezőbb táplálkozási viszonyok közé juthatnak, midőn ivarszerveik anuyira kiképződnek, hogy ivari ösztönük is felébred s az ilyen dolgozók párzani képesek.«

Ch. Haury, Ein neuer Procrustes aus Klein-Asien und Einiges über die Varietäten des *Carabus caelatus* Fbr., *catenatus* Panz. und *glabratus* Payk. (Wien. Entom. Zeitung IV. p. 109—116.)

Egy kis-ázsiai új Procrustes-faj leírásán kívül a szerző több *Carabus*-fajváltozatról is értekezik; ezek közül egy új változat, a *Carabus catenatus* var. *alternatus* a likkai határkerületből Goszpics mellől származik